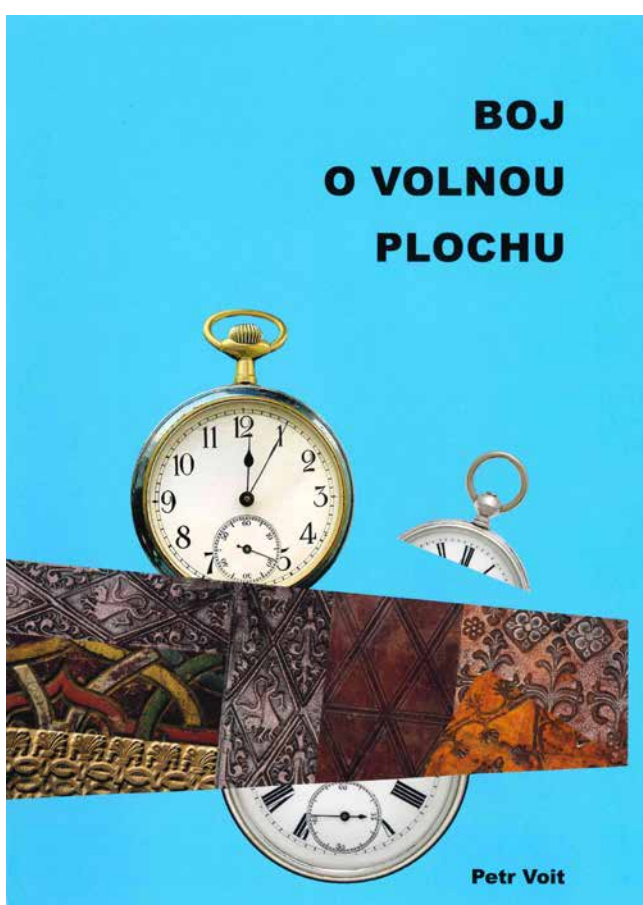

RECENZE

VOIT, Petr. *Boj o volnou plochu: slepotisk na české knižní vazbě 16. století dle databáze NUSK a Strahovské knihovny v Praze*. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2023. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, XI. ISBN 978-80-88009-31-3.

Nové monumentální dílo doc. Voita nese netradiční název, který spíše evokuje jméno dobrodružného filmu. Obsahuje však základní myšlenku, kterou se autor snaží od počátku do konce dokazovat na bezpočtu příkladů. Tuto myšlenku formuluje: „čím více volné plochy, tím stylověji progresivnější nářadí a modernější rozvrh. Naopak strachem z prázdnoty se posiluje stav k přeplněné rámové kompozici.“

Materiálovou základnou autorovi byla, kromě strahovského fondu, sbírka renesančních slepotiskových vazeb (respektive jejich obtahů), „ikonografické album“, shromážděné dr. Bohumilem Nuskou, což autor opakovaně vyzdvihuje, ale zároveň neváhá dr. Nusku ještě častěji kritizovat, stejně jako další starší autory, kteří se u nás dějinami knižní vazby zabývali (Pavlaína Hamanová).

Používá zcela nové odborné termíny, v první řadě v češtině dosud nepoužívané slovo tegumentologie, tj. obor zabývající se komplexním výzkumem historických knižních vazeb. Tento termín neobsahuje ani autorova *Encyklopedie knihy* z roku 2006. Při popisu knihvazačského nářadí (kolků, válečků, ploten) se snaží přesně popisovat jejich vyobrazené podoby, motivy, a stanovit jednotný slovník, který by měl být odbornou veřejností nadále užíván. Tato část práce je zcela jistě nejhodnotnější. Místy se ovšem setkáme s termínem, jehož užití je přinejmenším diskutabilní – „kastigace“ nebo „deuterokanonický motiv Krista“. Některé dříve zavedené termíny opravuje, např. obecně užívanou „nakladatelskou vazbu“ nahrazuje „hromadnou výzdobou knižní vazby“.

Autor dokáže úžasně formulovat myšlenky, s nadhledem sleduje a přesně charakterizuje vývojové trendy postupující z Francie či Itálie přes Německo k nám a popisuje jejich proměny, vývoj i degradaci. Produkty knihvazačských dílen hodnotí jako výsledky estetického citění, ale také ekonomických schopností objednatelů vazeb.

Zajímavý je postřeh týkající se vlastnictví slepotiskových ploten se šlechtickými erby. Autor usuzuje, že nebyly v majetku knihvazačských dílen, ale přímo jednotlivých šlechticů, popřípadě rodů, což dokládá „migrací heraldických ploten mezi dílnami“. V době barokní se lze místy také setkat s několika odlišnými heraldickými supralibros, která vznikla v krátkém časovém úseku, což by pro vazačskou dílnu bylo ekonomicky zatěžující.

Podstatnou část díla tvoří popisy řady knihvazačských dílen a charakteristika jejich práce. Autor je identifikuje podle užívaného nářadí, ve většině případů ovšem pocho-pitelně nezná jejich jména a lokace a ani do budoucna není pravděpodobné, že budou odhalena. Proto jsou jména dílen vytvářena dle charakteristického nářadí, což někdy působí až satiricky, např. „Energický Melanchthon“ či „Anděl kolohnátí“.

Voit se velmi razantně ohrazuje proti závěrům starších autorů, kteří dobu české renesance hodnotili jako vrchol zdejší vzdělanosti i umění. Srovnáváním s okolními, německými, ale i polskými dílnami dokazuje zapouzdřenost a sebestřednost domácího utrakvismu i Jednoty bratrské. V tom má autor do značné míry pravdu, ale jeho snaha zdůrazňovat tento pohled (stejně jako činil v dřívějších pracích o českém knihtisku) je trochu zbytečně častá. Pravdou ovšem je, že

slepotisk v českých zemích „*upadl do područí saského vlivu*“, včetně toho, že i Husovu podobiznu pro český slepotisk objevili Němci.

Přes obrovské množství práce, které autor odvedl, zůstává pro budoucí badatele ještě řada dalších úkolů. Mnohé půjdou vykonat až po zkatalogizování a zveřejnění podstatně většího množství starých tisků. Namátkou lze zmínit autorovo posouzení vazeb čtrnácti exemplářů Melantrichovy deuterokanonické knihy Širachovcovy z roku 1561. Výsledkem bylo zjištění, že byly vázány v devíti různých dílnách. K obdobnému závěru dochází autor i na jiných místech. Další zajímavou kapitolou je dovoz knih ze zahraničí, jejich domácí zpracování a prodej. Pozoruhodné jsou také doklady o vázání knih se zpožděním, někdy počítaným i na desetiletí.

Jako námět k diskuzi slouží poznámka, zda při vazbě královského propagandistického díla *Akta těch všech věcí* užitá válečky s portréty církevních reformátorů lze hodnotit jako „výraz protestu“, nebo spíše lhostejnosti. Obdivuhodná je obrazová příloha využívaná napříč celým dílem; obrázky slouží k demonstraci celé řady na různých místech v knize popisovaných prvků. Nesmírně funkční jsou odkazy na ob-

rázky in margine, které je umožňují využít k mnoha účelům.

Drobnou vadou na kráse je nesprávné zařazení šlechtických jmen v závěrečném rejstříku; některá jména uvedená s predikátem „z“ jsou uvedena pod písmenem „Z“.

Jestliže se katalogizátoři historických knižních fondů začnou hlouběji zabývat výzdobou vazeb za pomoci Voitem zaváděné terminologie a budou podrobněji popisovat užívané náradí, splnilo toto dílo jeden z nejdůležitějších cílů, které si autor stanovil. Půjdou-li někteří odborní katalogizátoři ještě dál a pokusí-li se identifikovat konkrétní knihvazáče, podaří se určit množství knih, které byly konzumovány v Čechách v době svého vzniku a odliší je od pozdějších importů, kdy se knihy stávaly již antikvárním zbožím či přímo sběratelskými kuriozitami.

Petr Mašek

Knihovna Národního muzea
oddělení zámeckých knihoven
Václavské náměstí 68
110 00 Praha 1